

DET GRØNLANDSKE RETSVÆSEN OG DETS FREMTID

Af politimester *Erik Hesselbjerg*

Den store grønlandskommission behandlede i sin betænkning fra 1950 ret indgående spørgsmålet om det grønlandske retssystem og befolkningens retsstilling. Efter forslag fra grønlandskommissionen blev der ved den grønlandske retsplejelov, der trådte i kraft den 1. december 1951, gennemført følgende vigtige ændringer indenfor retsvæsenet.

Der blev oprettet selvstændige domstole uafhængige af administrationen.

Der blev skabt mulighed for appel ved oprettelse af en appeldomstol (landsretten).

Den dømmende og anklagende myndighed blev adskilt, idet der blev oprettet en ny institution, politiet, der varetager anklagemyndigheden.

Der blev indført fælles retssystem for alle i Grønland.

De grønlandske domstole er efter retsplejeloven organiseret på følgende måde:

Vestgrønland er inddelt i 16 retskredse, med hver en kredsret. Formanden for kredsretten, kredsdommeren, udpeges af landsdommeren efter samråd med landshøvdingen. Hver kredsret består foruden formanden af 2 meddomsmænd, der er udpeget af den lokale kommunalbestyrelse for en 4-årig periode.

Kredsdommerne og meddomsmændene har ingen juridisk uddannelse, og kredsretterne er derfor det, man kalder lægmandsdomstole.

Ifølge retsplejeloven kan landsdommeren træffe bestemmelse om, at flere retskredse kan have fælles retsformand. Hermed åbner loven mulighed for, at der kan knyttes juridiske dommere til kredsretterne, uden at dette kræver en ændring af retskredsene og af domstolenes sammensætning iøvrigt.

De grønlandske kredsretter er i allerfleste tilfælde første instans i kriminelle sager.

I civile sager er kredsretterne også principielt første instans, men kredsretterne kan dog henvise behandlingen af mere indviklede civile sager til landsretten, der herefter behandler disse som første instans.

Ved retsplejeloven blev der endvidere oprettet en appeldomstol, Grønlands landsret, som består af en juridisk uddannet landsdommer som formand og to af landsrådet for dennes valgperiode udpegede meddomsmænd.

Politiet i Grønland ledes af politimesteren i Godthåb. Grønland er inddelt i et antal politidistrikter, som hver ledes af en overbetjent. Oprindeligt var Vestgrønland inddelt i 5 politidistrikter, men i realiteten er der nu 7 selvstændige politidistrikter. Overbetjenten bistås af et antal grønlandske politibetjente, og desuden er der på de fleste beboede pladser beskikket en kommunefoged, der bistår politiet i udøvelse af den stedlige politimyndighed.

Overbetjentene fungerer som anklagere ved kredsretterne, og politimesteren er anklager ved Grønlands landsret, ligesom han fører indseende med overbetjentenes anklagevirksomhed ved kredsretterne.

Grønlandskommissionen tog i sin betænkning alene stilling til retsvæsenets organisation. Derimod beskæftigede Grønlandskommissionen sig ikke i enkeltheder med spørgsmålet om, hvilke love, der bør være gældende i Grønland, herunder specielt om de retsregler, der gælder i Danmark, også skal indføres i Grønland.

Grunden hertil var, at man på daværende tidspunkt i virkeligheden ikke havde noget klart overblik over, hvad der var gældende ret i Grønland. Dette spørgsmål var i årene 1948 og 1949 blevet undersøgt af den såkaldte juridiske ekspedition.

Da arbejdet med indførelse af skrevne retsregler i Grønland vil strække sig over en lang årrække, er der senere blevet nedsat et stående udvalg, lovudvalget, der har til opgave at følge retsudviklingen i Grønland og fremkomme med udtalelser over og forslag til de love, som man ønsker skal gælde for Grønland.

En egentlig straffelovgivning eller kriminallovgivning havde hidtil ikke eksisteret i Grønland. I 1954 trådte imidlertid kriminalloven for Grønland i kraft.

Det vil sikkert være på sin plads, at jeg her ganske kort gør rede for det karakteristiske ved den grønlandske kriminallovgivning.

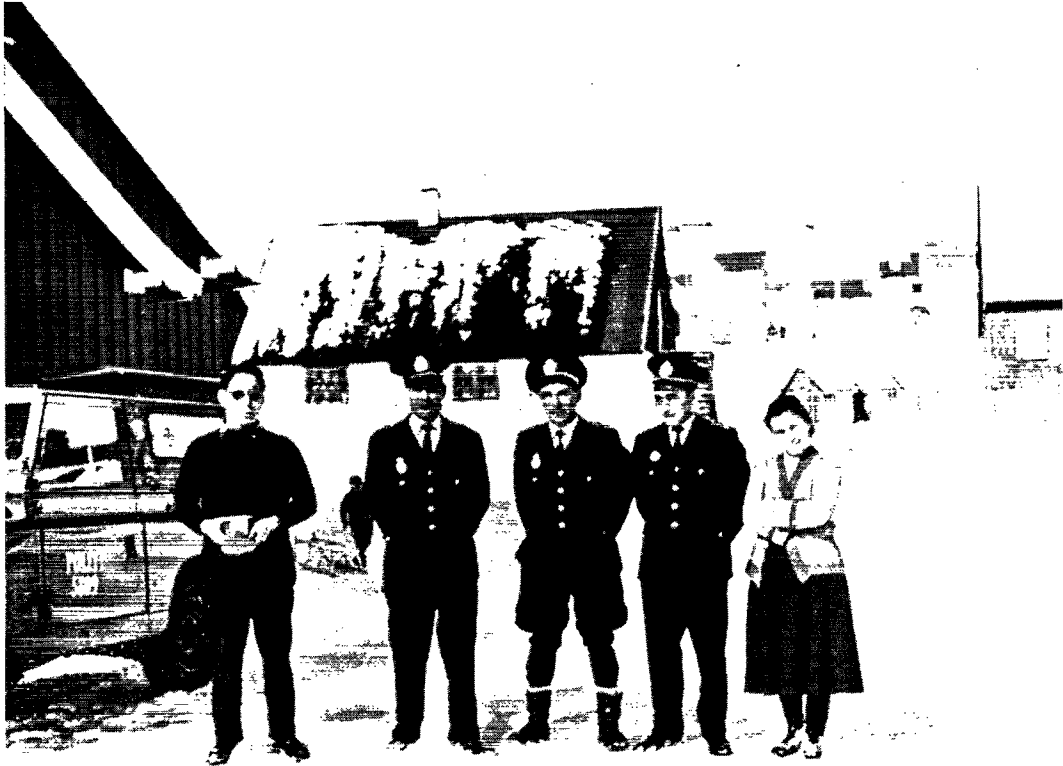
Ser vi på den straffelovgivning, som gælder i Danmark, så er der for hver lovovertrædelse fastsat det, vi kalder en strafferamme. Efter loven straffes f. eks. manddrab med fængsel fra 5 år indtil på livstid, og domstolen er, når den skal fastsætte straffen, bundet af denne strafferamme.

I den grønlandske kriminallov lyder den tilsvarende bestemmelse:

„For manddrab dømmes den, som dræber en anden.“

Loven siger ikke noget bestemt om, hvilken straf, lovovertræderen skal idømmes, men overlader det til domstolen at bestemme, hvilken af lovens foranstaltninger, man vil bringe i anvendelse.

Når domstolen skal træffe sin afgørelse, skal den tage hensyn til „gerningens beskaffenhed og til samfundets interesse i at modvirke handlinger af den pågældende

*Politistaben i Julianehåb omfattende nattevagten,
tre grønlandske polititjeneste og kontordamen fra politistationen.*

Foto: Guldborg Christoffersen

art“, samt særligt til „gerningsmandens personlighed og til, hvad der efter de foreliggende oplysninger må skønnes at være nødvendigt for at afholde ham fra yderligere lovovertrædelser.“

Loven lægger altså med andre ord afgørende vægt på en individuel behandling af lovovertræderne.

Jeg behøver vist ikke at komme nærmere ind på, hvilke foranstaltninger, der kan idømmes, men blot fremhæve, at egentlige fængselsstraffe ikke kendes i Grønland, og at der kun er tale om frihedsberøvelse i form af forvaring på forvaringshjemmet i Godthåb, når det drejer sig om erhvervs- og vaneforbrydere og særlig farlige forbrydere, når hensynet til samfundets sikkerhed gør det påkrævet.

I det følgende vil jeg prøve at foretage en vurdering af, om det grønlandske retsvæsen, således som det i dag er organiseret, kan siges at fungere tilfredsstillende, eller om der er grund til – især når vi tager hensyn til den forventede udvikling i Grønland – at overveje, om der bør gennemføres visse forbedringer og reformer.

Hvordan har de grønlandske domstole, især kredsretterne fungeret i de forløbne 9 år?

Lad mig her indskyde, at det er meget vanskeligt koncist at give udtryk for hvilke resultater, retsmyndighederne har opnået.

Vi kan ikke som f. eks. sundhedsvæsenet, der har statistik over dødelighed og sygelighed, med klare tal angive, hvad vi har opnået.

Vi må i højere grad bygge på, om befolkningen og de personer, der selv har arbejdet indenfor retsvæsenet eller på anden måde er kommet i kontakt med dette, har en fornemmelse af, at retsvæsenet fungerer, som det skal.

Når man skal foretage en bedømmelse af kredsretterne, må man huske, at kredsdommerne som hovedregel kun har dette hverv som bibeskæftigelse ved siden af deres egentlige erhverv, og at de med hensyn til kontormæssig bistand har været meget dårlig hjulpet. Når man tager dette i betragtning, tror jeg, at man må sige, at de fleste kredsdommere har udført et påskønnelsesværdigt arbejde.

Det har imidlertid ganske naturligt været vanskeligt for mange af kredsdommerne at overkomme arbejdet. Der er ingen tvivl om, at retsvæsenet har lidt herunder. Mange sager er blevet uforholdsmæssige gamle, inden der blev truffet afgørelse i dem. Det er vist indlysende for enhver, at dette er uheldigt. En dom i en kriminel sag mister ganske givet noget af sin virkning, hvis den ikke følger nogenlunde hurtigt efter lovovertrædelsen.

Dette forhold har også haft en anden uheldig virkning. Politiet har i mange tilfælde i sager, der egentlig på grund af deres alvorlige karakter burde have været afgjort ved kredsretterne, set sig nødsaget til at afslutte disse med at forelægge lovovertræderen en bøde.

Endelig har det i flere tilfælde været meget svært at finde frem til personer, der både var villige og egnede til at fungere som kredsdommere, og man har til skade for retsvæsenet uden tvivl alt for tit måttet udskifte kredsdommere.

Som jeg anførte før, er kredsretterne rene lægmandsdomstole. Ingen af dommerne, heller ikke retsformanden, har juridisk uddannelse. I kriminelle sager spiller dette sikkert ikke så stor en rolle. Hvis anklagemyndigheden forelægger sagerne for kredsretterne på den rigtige måde, vil sund dømmekraft og almindelig menneskekundskab i almindelighed være de vigtigste forudsætninger for, at der kan træffes en rigtig og retfærdig afgørelse. Ved at anke sagen til landsretten kan anklagemyndigheden søge at få ændret forkerte afgørelser – også når dette er til fordel for den domfældte.

*I Julianehåb fejrede man kongens fødselsdag
med en spejderparade på torvet, hvor politiet sørgede for den fornødne afspærring.*

Foto: Guldberg Christoffersen

I civile sager føles mangelen på juridisk uddannelse hos kredsdommerne sikkert kraftigere. Ganske vist har kredsretterne adgang til at henvise civile sager til landsretten. Jeg har imidlertid ikke tilstrækkelige forudsætninger til at bedømme, om denne adgang i praksis har vist sig at være tilstrækkelig.

Fra landsrettens side har man i de forløbne år på fortrinlig måde bistået kredsretterne, og landsdommerne har under rejser i landet mundtligt rådgivet kredsdommer-

ne. Endvidere har de ved landsretten ansatte retssekretærer under rejser ydet stor hjælp til kredsretterne.

Endelig har man forsøgsvis beskikket den samme person som kredsdommer i Grønlands 3 sydligste retskredse. Denne for de 3 kommuner fælles kredsdommer er blevet fritaget for andet arbejde, og han kan således udelukkende hellige sig sin virksomhed som kredsdommer. Dette er dog kun et forsøg, og ordningen har ikke fungeret tilstrækkeligt længe til, at man kan bedømme, om man muligvis bør gå videre ad denne vej og indføre en tilsvarende ordning for andre retskredse.

Jeg vil herefter gå over til at omtale politiet.

Her i Grønland er det som i andre lande politiets vigtigste opgave at opretholde ro og orden og at opklare og forfølge begåede lovovertrædelser.

Desuden har politiet både i Danmark og Grønland en række andre arbejdsopgaver.

Ganske vist er politiet i Grønland stort set fri for et enkelt arbejdsområde, der beskæftiger en ikke ringe del af politiet i Danmark, nemlig regulering af trafikken.

Til gengæld har det grønlandske politi arbejdsopgaver, som ikke påhviler politiet i Danmark. Jeg har tidligere omtalt virksomheden som anklagere. Hertil kommer, at det er politiet, der forestår tvangsindrivelsen i civile sager, d. v. s. at det er overbetjentene der fungerer som „kongens foged“.

Endvidere påhviler det politiet at gennemføre de foranstaltninger, som bliver idømt i kriminelle sager. Politifolkene skal således drage omsorg for, at de bøder, der idømmes, bliver inddrevet. Politiet skal finde egnede pladser til personer, som idømmes tvangsuddannelse eller tvangsarbejde, og politiet skal føre tilsyn med de domfældte. Det grønlandske politi fungerer med andre ord som en slags „arrestvæsen“ i Grønland. I Danmark påhviler dette arbejde en selvstændig institution, nemlig fængselsvæsenet.

Jeg skal ikke her komme ind på de andre opgaver af administrativ karakter, som påhviler politiet, men jeg vil dog nævne et enkelt arbejdsområde, som egentlig ikke vedrører retsvæsenet, men som tager politiet meget tid, nemlig eftersøgnings og retningsstjenesten.

Hertil kommer, at politifolkene udøver en ikke ringe virksomhed ved at fungere som retshjælp for befolkningen.

Når man tænker på, at de grønlandske politidistrikter har en meget stor udstrækning (et enkelt politidistrikt består af 41 beboede pladser og et andet af 36 beboede pladser), således at en stor del af året må tilbringes på tjenesterejser, og når man tager i betragtning, at politiets arbejde vanskeliggøres på grund af, at det er nødvendigt i mange tilfælde at anvende tolk ved samtaler og afhøringer, kan det uden tvivl fastslås, at der påhviler den enkelte ledende politimand et betydeligt større arbejde og ansvar, end en politimand i Danmark har.

*Overbetjent H. Godske ombord på
politibåden Jens Jarl umiddelbart før en afrejse til den sydlige del af distriktet.*

Foto: Guldborg Christoffersen

Det er en gammel opfattelse, at kriminaliteten er meget ringe i Grønland. Dette holder ikke længere stik. Ganske vist er der meget få egentlige forbrydere i Grønland, og hovedparten af de begåede lovovertrædelser må betegnes som småforseelser, som i mange tilfælde kun er blevet begået, fordi gerningsmanden var spirituspåvirket. Selvom jeg ikke har det fornødne statistiske materiale til bedømmelse heraf, vil jeg dog vove at påstå, at antallet af lovovertrædelser er procentvis større

i Grønland end i resten af Danmark, og dette må tages i betragtning ved bedømmelsen af politiets arbejde.

Spørgsmålet rejser sig herefter, om de politifolk, som er placeret i Grønland, trods mulig flid og energi er i stand til tilfredsstillende at løse de opgaver, der er pålagt dem. Hvis arbejdsbyrden er for stor, må man nemlig regne med, enten at en del nødvendigt arbejde ikke bliver udført, eller at det kommer til at gå ud over grundigheden ved behandlingen af de enkelte sager.

For øjeblikket er der ansat 7 overbetjente i Grønland. Overbetjentene er udlånt fra Rigspolitiet for et tidsrum af 5 år. Desuden er der ansat et antal grønlandske politibetjente, for øjeblikket 19.

Det samlede antal politifolk er herefter 26. Af de grønlandske politifolk har 6 gennemgået politiskolen i Danmark, medens de andre er forholdsvis unge og nye i tjenesten. Ved en umiddelbar betragtning kan det måske synes, at 26 politifolk er et stort antal. Dette er imidlertid ikke tilfældet. I Danmark er der pr. 1000 indbyggere 1,4 politimand. Hvis man regner med, at Grønland har en befolkning på ca. 30.000 indbyggere, vil dette betyde, at man i Grønland skulle have 42 politifolk. Og her er der vel at mærke tale om fuldt uddannede politifolk, hvilket, som det fremgår af det, jeg sagde før, endnu ikke er tilfældet med de fleste af de grønlandske politibetjente.

Det er vist en kendsgerning, at de fleste ledende politifolk i Grønland føler en vis magtesløshed overfor opgaven. Man prøver så godt som muligt at klare dagen og vejen, men har en tydelig fornemmelse af, at det ikke kan blive ved med at gå, som det gør. Meget vigtige arbejdsopgaver bliver simpelthen af mangel på tid tilside-sat. Jeg tænker her specielt på arbejdet i forbindelse med kontrollen af domfældte personer.

Man har fra myndighedernes side været opmærksom på, at noget af det vigtigste – og måske det vigtigste – for retshåndhævelsen er et effektivt politi, der hurtigt kan gribe ind overfor lovovertrædelser. Dette har sikkert større betydning end strenge straffe. Der er da også fremsat forslag til forbedring af politiets forhold, men endnu er der ikke sket noget.

Lad os herefter se på den udvikling, som kan forventes i Grønland.

Det er af statistikere blevet beregnet, at Grønlands befolkning vil blive fordoblet i løbet af de næste 20–30 år. Endvidere kan man uden tvivl forvente, at befolkningen vil blive koncentreret på færre og større pladser.

Man kunne måske synes, at det forhold, at befolkningen bliver mere koncentreret bosat, skulle betyde, at det bliver nemmere for retsmyndighederne at overkomme arbejdet. Dette er imidlertid ikke tilfældet.

For det første er det en erfaring fra andre lande, at der i et større bysamfund bliver begået flere lovovertrædelser, end hvor befolkningen lever mere spredt. Dette

hænger uden tvivl sammen med, at byerne byder på flere fristelser og i mange tilfælde lettere adgang til spiritus.

Endvidere vil der i et større samfund opstå flere retstvister mellem folk. Livet bliver langt mere kompliceret end på den lille boplads. Der må flere regler til, som regulerer retsforholdet mellem borgerne, der vil blive truffet flere aftaler mellem folk om arbejde, om køb og salg, om optagelse af lån, om husleje o. s. v., og der vil opstå problemer, som før var ukendte, og som nu kræver sin løsning.

Hertil kommer, at den udvikling, der allerede er godt i gang, med at omdanne Grønland fra et land, der i det store og hele kun havde uskrevne retsregler, til et land, hvor de af de lovgivende myndigheder givne love også gælder, vil blive fortsat. Flere og flere danske love – især indenfor privatretten – vil komme til at gælde i Grønland.

Endelig må man ikke glemme, at Grønlands isolerede stilling er ophørt. Samkvemmet med omverdenen udvides, stadig flere fremmede søfolk og fiskere besøger de grønlandske havne, og der vil blive et forøget samarbejde mellem retsmyndighederne i Grønland og i det øvrige Danmark. Dette vil selvfølgelig kræve en anderledes kvalitet af arbejdet, end det ofte hidtil har været tilfældet. Man kan med andre ord ikke længere være sig selv nok.

Alle disse forhold vil ganske givet stille forøgede krav til det grønlandske retsvæsen i fremtiden.

I det følgende vil jeg nævne nogle af de forhold indenfor retsvæsenet, som bør tages op til overvejelse. Opregningen er ikke udtømmende, og det er ikke min opgave at angive løsningen på problemerne, men blot – om jeg så må sige, sætte spørgsmålstegnene.

Er der grund til at overveje en ændring med hensyn til domstolene?

Det er her et stort spørgsmål, om kredsdommerne, som kun har dette hverv som bibeskæftigelse, vil være i stand til at overkomme arbejdet fremover.

Hvis man tænker sig, at f. eks. Godthåb i løbet af ikke så forfærdelig mange år vil bestå af en befolkning på mellem 5. og 10.000 indbyggere, og hvis man forudsætter, at et stadig større antal private erhvervsdrivende nedsætter sig i byen, vil det uden tvivl blive en meget vanskelig opgave for kredsdommeren dels at overkomme arbejdet, dels at tage stilling til de vanskelige retssager, der vil opstå.

Er den adgang for kredsretterne til at henvise vanskelige civile sager til landsretten tilstrækkelig, kan man spørge, eller bør man gå videre ad den vej, som man har forsøgt i Grønlands tre sydligste kommuner, med at beskikke en fælles heldagsbeskæftiget kredsdommer, eller bør man benytte sig af retsplejelovens mulighed til at beskikke jurister som kredsdommer for flere retskredse.

Det kunne måske også overvejes, om man ikke – i al fald når det drejer sig om civile retssager – bør omdanne Grønlands landsret til en underret, således at kredsretterne kun kommer til at fungere som en slags forligsinstitutioner, der inden sagen går til landsretten forsøger på at skabe enighed mellem parterne.

Endvidere bør det overvejes, om den nuværende adgang for tiltalte i kriminelle sager til at få beskikket en bisidder til hjælp under sagens behandling er tilstrækkelig eller om det skønnes nødvendigt, at staten ansætter en eller flere advokater (sagførere) som kan fungere som forsvarere for de tiltalte.

For politiets vedkommende kan der rejses følgende spørgsmål:

Det bør afklares, hvor stort et personale, herunder af udsendte politifolk, der er påkrævet. Opbygningen af politistyrken bør ikke ske mere eller mindre tilfældigt, men efter en nærmere fastlagt – af de politiske myndigheder godkendt plan.

Den distriktsvise inddeling af landet bør tages op til overvejelse, således at man prøver at finde frem til en løsning, der kan holde i en årrække fremover.

De grønlandske politifolks uddannelse bør lægges i faste rammer, således at der åbnes mulighed for, at de dygtigere af de grønlandske politifolk med tiden kan overtage mere ledende stillinger.

Der bør foretages en gennemgang af de arbejdsopgaver, der påhviler eller bør påhvile politiet.

Endvidere er der en lang række spørgsmål af mere organisatorisk og praktisk art indenfor polititjenesten, som i allerhøjeste grad kræver sin løsning, men som ikke vil kunne løses, medmindre man fra ansvarlig side virkelig er indstillet på at beskæftige sig med den grønlandske polititjenestes fremtidige stilling.

Det bør i denne forbindelse nævnes, at det grønlandske retsvæsen, og det gælder både domstolene og politiet, sorterer under ministeriet for Grønland, medens retsvæsenet i Danmark er underlagt et særligt fagministerium, justitsministeriet, og der rejser sig derfor ganske naturligt det spørgsmål, om Grønland fortsat skal indtage en særstilling.

For politiets vedkommende kan specielt anføres, at man nu i hele det øvrige Danmark har fået indført det såkaldte enhedspoliti. Oprindeligt sorterede det meste af politiet under kommunerne, men i 1938 blev hele politiet i Danmark samlet under en fælles ledelse, nemlig rigspolitiet, der sorterer under justitsministeriet. Sidst er også Færøerne kommet ind under denne ordning.

Det tilkommer mig ikke her at tage stilling til dette spørgsmål, men jeg vil blot fremhæve, at der er mange især af politifolkene i Grønland, der mener, at den nuværende ordning er forkert. Det vil derfor være ønskeligt at få en endelig klaring på spørgsmålet.

I politibådens inspektionsrejser deltog på denne tur den grønlandske politibetjent Johan Klemmensen, som fra styrehuset overvåger, at fortøjningerne kastes.

Foto: Guldborg Christoffersen

Noget af det vigtigste indenfor retsvæsenet – og sikkert det, der optager offentligheden mest – er spørgsmålet, om den grønlandske kriminallov har opfyldt de forventninger, man stillede til den, og om de sanktioner, vi har overfor lovovertræderne, nu også er hensigtsmæssige.

Da folketinget vedtog den grønlandske kriminallov, var lovgiverne opmærksomme på, at man nøje burde følge udviklingen i Grønland, og at loven burde tages op til revision, hvis det viste sig, at de regler, man havde givet, ikke virkede tilfredsstillende.

Det grønlandske samfundsforskningsudvalg, også kaldet humanistudvalget, har fra sommeren 1958 til efteråret 1959 foretaget en systematisk undersøgelse af kriminallovens virkninger. Udvalget regner med at kunne afgive en betænkning herom

i sommeren 1960, og når betænkningen har været til udtalelse hos forskellige myndigheder, herunder landsrådet, vil folketinget tage loven op til revision.

Vi venter med spænding på resultatet af forskningsudvalgets arbejde, og indtil dette foreligger, har det ikke noget formål nærmere at drøfte kriminalloven og behandlingen af lovovertræderne.

Som min rent personlige opfattelse vil jeg dog udtale, at jeg tror, at det er rigtigt, når kriminalloven i så høj grad lægger vægt på en individuel behandling af den enkelte lovovertræder. Noget andet er, at vi i allerhøjeste grad mangler de praktiske muligheder for at bringe lovens foranstaltninger ud i livet. Det har vist sig vanskeligt at finde egnede anbringelsessteder til de personer, der er idømt tvangsuddannelse og tvangsarbejde. Det bliver sikkert nødvendigt at oprette nogle hjem eller anstalter, eller hvad man nu vil kalde det, hvor de dømte personer kan bo under forsvarlig kontrol og med en stærkt begrænset frihed samtidig med, at de kan deltage i normalt arbejde og derved forhåbentlig i mange tilfælde gøres bedre egnede til at vende tilbage til en normal og ordnet tilværelse.

På dette område – indenfor kriminallovgivningen – har man altså fra de lovgivende myndigheders side været opmærksom på, at man nøje burde følge udviklingen i Grønland og med andre ord gøre status op for at konstatere, om de regler, man har gennemført, nu også virker efter deres hensigt og er i overensstemmelse med de krav, som man fra det grønlandske samfunds side må stille til dem.

Med hensyn til retsvæsenets organisation er der derimod ikke i lovgivningen fastsat en tilsvarende revisionsbestemmelse. Imidlertid vil man sikkert være enig med mig i, at vel er det vigtigt, at man søger at gøre retsreglerne så gode som muligt, men lige så vigtigt er det, at de myndigheder, der skal sørge for, at lovene bliver overholdt, også virkelig har mulighed herfor. Det nye grønlandske retsvæsen, d. v. s. kredsretterne, landsretten og politiet, har nu fungeret i en næsten 10-årig periode, og det vil derfor være ganske naturligt, om man, ligesom tilfældet er med hensyn til kriminalloven, stopper op og prøver at gøre sig klart, hvad man fremover ønsker af retsvæsenet, og hvad der skal til, for at dette mål kan nås.